

Глитай, або ж Павук

Автор:

Марко Кропивницький

Глитай, або ж Павук

Марко Лукич Кропивницький

Марко Лукич Кропивницький

ГЛИТАЙ, АБО Ж ПАВУК

Драма у 4-х діях і 5-ти одмінах

ЛИЦЕДІЇ

Йосип Степанович Бичок, багатий удовець, літ 65.

Мартин Хандоля, багатий селянин, літ 48

Стеха, стара баба.

Олена, її дочка.

Андрій Кугут, чоловік Олени.

Христя, дівчина, подруга Олени.

Іван Павлович, заїжджий міщанин.

Юдко, шинкар.

Зборщик.

Кіндрат, хлопець, наймит Бичків.

1-й 2-й чоловіки.

3-й

1-а

1 молодиці.

2-а

Дівчина, літ восьми. Двое малих дітей. Парубки, дівчата й селяни.

Діється у Херсонщині.

ДІЯ ПЕРША

Вулиця на селі. Управоруч домок з дерев'яним дахом і гайком, поліворуч шинок з табличкою: "Роспивочно і навинос". Далі хати, токи, клуні, огороди, садки, криниці з журавлями, ледве мріють вітряки.

ЯВА 1

Бичок і Мартин стоять біля Ганку.

Мартин(під чаркою надто). Йосип Степанович, слухайте сюди: я ж кажу, не дає Юдко Мартинові набір, не дає. Не треба! Мартин питиме на готові... Ого-го, поздоров боже Йосипа Степановича, то й гроші повсякчас знайдуться, — чи так?

Бичок. А хто ж, государю мій, окрім мене, усіх вас рятує і визволяє з усякої оказії?

Мартин. Ви, спасибі вам! І багато людей повік вам будуть дякувати за вашу прихильність... Хоч деякі люди й кажуть: "Не вір, мовляв, Йосипові, бо він тебе втопе!.."

Бичок(сміючись). Які ж то люди?

Мартин. Та хіба їх кожного згадаєш? Вже коли я вам кажу, що говорять, так воно так і є!

Бичок. Не люди то, а недолюдки! Бач, вже ім життя мое по-божому та мое чесне імення завадило гірш болячки, через те й пащекують; ото, государю мій, заздрість ними орудує і примушує їх лихословити на кожного чесного чоловіка... (Зітхає). Я ж кажу, що інший би чоловік, учувши про себе таку лиху славу, сказав би: "Не варт після цього робити добре людям, хай ім враг!.." Ось що інший сказав би. А я цього ніколи не скажу: я ніколи не зверну з того шляху, на який напутив мене сам господь і яким належить іти кожному християнинові й богобоязному чоловікові, я ніколи не перестану помагати кожному бідоласі, як і доперва допомагав, і кожного визволятиму з оказії й навчатиму усьому якнайкраще!.. (Підійми очі до неба).

Мартин(зітхає). Спасенна ви душа!

Бичок. Нехай мене замість дяки кленуть, нехай навіть плюють мені межі очі, а я з свого шляху не зверну!..

Мартин. Спасенна, спасенна ви душа! Ну й голова ж у вас, недаром вже, мабуть, і старшина про вас каже: "У тій голові, — каже, — розуму, мов два клало, а третій топтав!" Слухайте сюди, що я вам скажу: нехай, що хочуть, базікають, а я плюю на те пащекування, і ніхто мені не заб'є баки!.. І ви плюйте на них!

Бичок. Не плюну, государю мій! Бо я християнин і пам'ятаю, повсякчас пам'ятаю, що господь милосердний усіх нас буде судити: праведним він уготує царствіє небесне, а неправедних осудить і покарає!..

Мартин. Кажуть, він тебе й горілку навчив пити... Це й знов брехня! Я сам навчився... Хоч я перш і не пив, так що ж? Не пив, бо не знав, який у горілці смак, — а правда?

Бичок. Правда, государю мій! Горілка — ласий напитек, а окром того, вона звеселяє дух і надає одваги чоловікові і смілості...

Мартин. О, ще й як надає! Та я як нап'юсь, тоді бери у мене все, бери, що хоч, усе продам без торгу... Навіть і самого себе продам! Прощайте, куме!..

Бичок. Пам'ятай же, государю мій, що тепер ти винен мені вже півтора ста без двох...

Мартин. Як півтора ста? Ого-го! Е, ні, стривайте, я зараз перелічу. Після Різдва я взяв у вас сорок? Так, сорок! Після літнього Миколи ще сорок? Ще сорок! Тепера знов тринадцять?.. Та й годі ж? (Бормоче). Тринадцять, сорок, та ще сорок, та ще й тринадцять...

Бичок. Ну, та приклади ще процент, государю мій!

Мартин. Процент? Он що! Хіба як процент прикладеш, ну, то воно ніби й так виходить... Ой ні, не так! Але й процентик напух: півтора ста без двох? Дерете ви, вибачайте у цім слові, як з рідного батька!

Бичок. Дивно мені слухати такі речі, та ще й від кого? Здається мені, що ти й не дурень на світі, — та й усе село має тебе за чоловіка з неабияким розумом?.. Розсуди ж, будь ласка, що процент на гроші усе єдино, що приплід або ж урожай!..

Мартин. Та воно правда, але ж... З одного б то боку показує ніби й так, а з другого — інше обличчя!.. Бачте, у грошах не бува ні падіжу, ні неврожаю, а усе тільки приплід!. Недаром співається про грошовитого, що каже: "Не потіє, не хворіє, карбованці ліче та всім дулі тиче!.."

Бичок. Дулі тиче? Так то воно збоку здається! А мало моїх грошей пропада на людях; мало я їх роздав на вічне оддання?.. Правда, що у мене таке вже чудне серце, що як тільки уздрю убогого, то навіть готов і сорочку з себе зійняти та йому віддати... Оця ж то позика на вічне оддання і е той падіж та неврожай!

Мартин. Та й я ж кажу, що воно трохи ніби й на правду скидається, але ж...

Бичок. Ну, ти вже почав щось таке плескати, що й купи не держиться!..

Мартин. А які-бо ви палкі, вже й розгнівались?.. Гей, кумцю, кумцю!..

Бичок. Ну, лічи вже, лічи швидше, скільки ти мені винен, бо мені ніколи!

Мартин. Не пеклуйтеся, ця вже турбація не вашої парохвії, от що! Ви собі думаете: "Кум мій тепер п'яний, а до того ще й дурний, аж крутиться, то й не потрапе тепер полічити?" Ова! (Цмокає губами). Невелика сума, лічили ми і не такі копитали! (Бормоче). Сорок та ще сорок!.. (Б'є себе по лобові). Ось тут у мене ціла книга! А ще й до того, дякуючи вам, трохи й грамотний, хоч мало дрюкований!.. Е, куме, не знаєте ви цієї голови, вона у мене над усі книжки у світі!.. (Знов бормоче). Сорок, та ще сорок, та ще й тринадцять? (Дивиться угору і довго шепотить губами). Так, до копійки, до денежки так!.. (Помовчав). А скільки ж так?

Бичок. Півтора ста без двох!

Мартин. Так, і в мене якраз так виходить: півтора ста без двох! Заплатимо! Ого-го, Мартина ще й у три тисячі не вбереш!.. Слава господеві, е волики, е й коров'ята, й овечата, і хліба мало не повен тік!.. О, та й допечу я бісовому Юдкові! Вже не дає набір, ач! Не даеш, матері твоїй з хвостом? Осьдечки гроші, питиму на готові! А скажіть, кумцю любезний, чи то вже ваші штуки?..

Бичок. Які ще там штуки?

Мартин. Що Юдко не давав мені набір?

Бичок(ховаючи очі). Бозна-що ви вигадуете... Слухай, куме, як пак там по батюшці тебе величати, все забуваю!

Мартин(зітхнув). Забуваєте?.. Гм... дивно! Не величайте мене ніяк, то краще буде! Ой, бачу я, що вже вам Мартин обрид та остогид! Плювать мені за це на вас, — ось що! Проп'ю оці гроші, і шабаш! Амінь!.. Бігатимете знов за Мартином, як чорт за грішною душею!

Бичок(ласкаво). Що це на вас, куме, сьогодні напало?

Мартин(обертається). Не говоріть до мене ані же, ані слова!..

Бичок. Слухайте, куме Радивоновичу, государю мій...

Мартин. Ну?

Бичок. Візьміть, будь ласка, ще два карбованцю, та й нехай вже полові воли будуть моїми. Беріть, добру ціну даю.

Мартин. Вас ще ніхто сьогодні не лаяв у вічі, ніхто? Отже, як не побоюєш бога, хоч ви мені й кум, то вилаю! Щоб я полових продав за півтораєста? Та ви знаєте, які то воли: зо дна моря винесуть, хоч на яку хоч гору вибичують!.. (Іде до шинку). Гей, збирайсь, голота, Мартин гуляє!.. (Співа).

Дай горілки мені, Юдко, Ти, музико, заграй хутко, Я ж музиці поклонюся, Бо вже далі не попхнуся!..

Гей, Юдко, станови відро горілки, станови два разом, матері твоїй з хвостом!.. Ого-го, у Мартина ще буде на що пити, ще буде та й буде!.. (Пішов у шинок).

Бичок(гука). Гей, хлопче, Кіндрате, чи ти на подвір'ї?

ЯВА 2

Кіндрат і Бичок.

Бичок. Чого ти так лізеш, неначе три дні не ів?.. Піди зараз на село та й клич мерщій до шинку Панаса Горбатого та Свирида Куцого: скажи їм, що Мартин Гуля і їх запрошує, чуєш? А я дам тобі за це бублика.

Кіндрат. Еге, і учора казали "дам бублика!", і позавчора.

Бичок(один). Та й не дав? От горенько, забув!.. Ну, вже сьогодні дам аж два! Одначе Мартин почина ніби до розуму доходити, хтось-то вже його навча проти мене!.. Треба буде щось інше удіяти, щоб часом він не випорснув з моїх рук. А полові воли добрі, заплющивши очі, двісті дадуть... Хіба накинути ще з п'ять рублів? Мабуть, прийдеться-таки накинути, щоб інший хтось не покористувався...

ЯВА 3

Стеха і Бичок.

Стеха(ідучи вулицею, голосить). Ох, матінко, цінують, цінують! Одна одним корівка зостанеться!.. Чим же я содержуватиму дітвору дрібненьку?

Бичок. Государине моя, чого це ти так голосиш? Що там за притичина трапилася?

Стеха. Ох, горенько ж та лишко тяжкее! Теличку, та ще й первісточку, цінують!.. На весну сподівалася діждатись з неї корівки... За наділ цінують... А з яких достатків я платитиму? Адже ж і ви знаєте, що в мене ані стеблини не вродило! Посипалося лишко на мене, бідну удову, як на ту чаечку, що вивела діток на роздоріжжі!..

Бичок. Сором тобі, государине моя, так бідкатись! Чи не я ж пеклувався об тобі щогода, чи не я ж визволяв тебе з усякої оказії? Правда, що я тепер не вхожий до твого двору, то й не знаю, як там ти і що... Бо зять твій щось до мене не такий став, як спершу, щось вже бісом на мене дивиться... (Зітха). Бог з ним! І скортіло твоїй дочці йти за молодого, от тепер і цяцькайся та бідкайся! (Озирається, потім тихо балака). А казав тобі, скільки разів казав: віддай мені свою Оленку, хай буде у мене хазяйкою, господинею, — не послухала.

Стеха. І що ж би то я була за мати, щоб пхала свою дитину на поталу та на поквол людям, на глум усьому хрещеному мирові?

Бичок. Не гомони-бо так дуже, часом почують!..

Стеха. Та чи такої ж я доленьки своїй дитині бажала? Я ж її пестила, як панночку, як квіточку... Ви ж, певно, знаєте, певно, що чули від людей, що вона ж у мене та й не простого роду? Хоч воно, мовляв, і через гріх найшлося, а все ж таки паненя! Ох, та не так скоїлось, як гадалось!..

Бичок. Ох, государине моя, не то шлюб, що піп звінча, а то, що бог благословить! І кращі від твоєї дочки живуть без шлюбу, та ще й як живуть!..

Стеха. Живуть та цілісінький вік у сірка очей позичають! Щоб я свою дитину та ще й сама на гріх підвела, борони мене боже!..

Бичок. Все те дурниця, що ти говориш! Та от я тобі скажу хоч би й про жінку нашого станового, адже вона йому невінчана, а подивись, як вона панує, краще другої пані! І всі її почитають і шанують!..

Стеха. Дуже? Зазнала і я тієї шаноби та почитування, зазнала так, що й досі вадить!.. Доки до любові, доти й в шанобі, а як остигидніє, тоді: "Іди, голубко, куди очі дивляться, та ховайся від людей з своїм соромом!" Люди, добродію, — вороги, привітають таким прізвищем^ що й повік його не збудешся!.. Кажу вам, що мені дійшлося до того, що хоч візьми та укоротай собі віку або ж іди за першого ледащицю або п'янюгу, щоб мати хоч яку-небудь заступу!.. Вже там що доводилось на самоті терпіти, про те знали боки та печінка, зате при людях була заміжньою і хазяйкою!..

Бичок. Плювають на те пащекування!..

Стеха. Звісно, вам плювають, а нам одбувать!

Бичок. Так ось же слухай, стара! Щоб ти запевне знала мою добрість і мою прихильність до чужого горя, мушу тобі і на цей раз допомогти. Хоча я й знаю, що, може, цих грошей ти й повік мені не віддаси, але ж, як той казав: де вже наше не пропадало. (Усміхається). Чув я, та ще й не раз чув, бо в мене скрізь е

вуха, що ти мене перед людьми лихословила і усім на мене скаржилась... Хе-хе-хе! Так допомогти, га?.. Мушу і цей раз визволити тебе з okazji, пам'ятаючи повсякчас, що роблю те задля бога, шукаючи душі своїй спасення! А друге те, що чесная ти людина, Стехо, через те я тебе почитую і зневагу твою до мене забуваю!

Стеха(хапає його за руку і цілує). Ох, батечку ж мій, я вже й не знатиму, як за вас бога молити.

Бичок. За ці словеса велике тобі спасибі. Молись за грішну мою душу, чесная вдово!.. Ох, грішні ми, грішні! Ходімо ж до горниці, я дам тобі грошенят! (Пішли).

ЯВА 4

Олена виходить з-за лаштунків і придивляється.

Олена. Куди ж це мати пішла? Певно, до глитая!.. Вже зборщики поцінували телицю, ось-ось і до скрині доберуться, либонь, і одержу хочуть поцінувати.

ЯВА 5

Христя виходить з другого боку з відрами.

Христя(балака швидко). Здрастуйте — не застуйте! (Регоче). Здорово, Оленко, чого-бо це ти така засмучена? Що то у вас за люди на подвір'ї?

Олена. Хіба не знаєш: урядник та зборщики!

Христя. Учора були і в нас ці гості. (З смутком). От і купила я собі на спідницю та на хвартушок, і нові чоботи купила!.. Повнісіньку скриню накупила усякого добра! І в скрині пусто, і в кишені не густо! Аж дві весни й два літа заробляла поденно: великі гроші віддавала батькові, а п'ятаки та гривні виховувала, та й

виховала мало не на вісім карбованців, а вчора як прийшли оті здирщики — бодай їх за печінки узяло! — та як почали цінувати... Батько об поли руками б'ються та бідкаються, мати плачуть, а дівтора дрібна як підніме реви та галас! І-і, лихо, хоч з хати тікай! Мене за серце як ухопе, як ухопе! І вже, сестричко, й не тямлю, як я вбігла в комірчину, витягла з-під солом'яника свій клад, вбігла в хату та й жбурнула його здирщикам межі очі, так-таки й жбурнула — от ей-богу! А далі сама як заголосу! І обідати не сіла, поки не догулась та не доголосилась до того, що аж батько налаяли і мало не оддубасили! От тобі, Христе, і спідничка нова, от тобі й чобітки з підківками! Прийде Різдво — усі ж то, усі дівчатка вирядяться, як квіточки, як лялечки, у нове та в модне, а я одна, мов та сирітка, буду у старенькому... Ніхто й глянути не схоче на мене; усі хлопці відчахнуться від мене, бо, звісно, у старенькому.

Олена. Не печалуйся, щебетушечко, кому ти до вподоби, той і в старенькому зачепе!

Христя. Я й колядувати не піду; ні на вулицю, ні на скобзалку не вийду, ховатимусь від людей. (Помовчала трохи, далі озирнулась і тихо балака). Хіба признатись тобі, сестричко?

Олена. Певно, вже покохала когось?..

Христя. Їй-богу, я тобі признаюсь, а ти, зозуленько, порадь мене якнайкраще! (Знов озирається). Я вже зовсім подала слово Максимові, казав, що після Дмитра прийде з старостами. І люблю ж я його, господи, як люблю! А що, як батько та не захочуть віддати мене за нього?

Олена. Та куди ж тобі ще заміж? Чи тобі е год з вісімнадцять, чи пак і нема?

Христя. Не знаю! Батько знають, а я не знаю! Та хоч би й зовсім молода, так кажу ж тобі: люблю його, що й душі не чую! А як він мене любить, господи! Як дуже любить! Ми вже кохаємось собі давно-давно! А як ми собі понялися так аж чудно! У петрівку/на другім тижні у вівторок, зустрілись ми на громадській греблі по той бік ставу, і як кумедно зустрілись: ходила я, бач, гусят шукати! Ходжу понад ставом та все: гусю-гусю-гусю! А вони запливли аж геть під очерета та, знай собі, хлюпощуться та глитають ряску. Почало вже й сонечко спочивати, а далі й смеркло, а я ж ходжу по березі, як манія, та кличу гусят. Далі тільки що зійшла я на греблю, аж зирк! щось іде назустріч, порівнялось зо мною. "Добри вечір!" —

каже. А я зараз-таки його й пізнала та й не пам'ятаю, чи одказала я йому що, чи ні, бо так засоромилась, що й господи! Чую, що лице мое, сестричко, мов вогнем запалало, і серце ніби стало рости і ширитись у грудях, склепило мені устоники, і словечка не промовлю, стою ніби зачарована, от, ей-богу, правда! Далі він питає: "Що це з тобою, голубко, діється?", — а я мовчу, мовчу, неначе оніміла! Далі бере мене за руку і стиха промовив: "Недаром мене, мов манною, сюди вело, то ж серце поводитарем було!" Од цієї мови я ніби завмерла; і здалось мені, що та любя мова понеслась геть по річці і далеко-далеко луною одкликнулася, і ніби все замовкло навкруги, і вітрець затих, і хвиля полягла, і очерет задрімав!.. Через яку годину плеснулася рибка протав зорі, і тоді тільки я трепенулася, — і тоді тільки почула своє серце, почула, як воно виразно токотить, і ніби хочу глянути йому в вічі, хочу забалакати — і не можу... "Може, я тобі, моя квіточко, не до любові?" — спитав згодом і хотів випручати свою руку з моєї, а я удержую і так щільно стискаю її, ніби боюсь упустити свою долю, своє щастя!.. І вже й не пам'ятаю, як він мене приголубив і начав цілувати. Довго-довго цілував! І тихо-тихо промовляв та так же любо, мовби соловейко щебетав, — що слухаєш те щебетання і начебто й нічого не зрозумієш, а серцеві любо: частіш воно якось б'ється, і груди все вище здіймаються; і почнеш зітхати все частіш і ніби сумніш, — а все ж таки слухаєш того соловейка і не наслухаєшся!.. А далі — ох сором же який! — і я його поцілувала. Цілуємось та пригортаємо одно другого до серця! І чималу ж таки годину ми так простояли, бо як прийшла я додому, то вже наші спали, ніде по хатах не світилось... Заглянула в хлівець, аж і гусята дома!

Олена(зітхнула). І все те минеться, як любий сон, і розмається, як марево восени!

Христя(з ляком). Що ти говориш, сестричко? Не лякай мене! (Помовчала). Ото увійшла я тихесенько у повітку та й лягла... Що ж ти думаєш, сестричко, не спиться, та й годі! Тільки що заплющу очі, так він і маріє передо мною, так його обличчя і змалюється перед моїми очима! Чую, перші півні проспівали, далі другі, аж і треті; а соловейко десь далеко-далеко так і виляскує, так і виляскує, аж луна йде! Почали вже й гуси на ставку герготати, зашавкотіли утята, ластівочка на бантині тихо-тихо защебетала... Зовсім уже начало на світ благословитись! І через превелику силу заснула я, та так заснула, що ледве-ледве мати розбудили!.. Як збудили, та й питають: "Якого це ти, доню, Максима у сні кликала?" А я як схоплюсь, та з комори, та навітки... аж біля річки зупинилася; і тільки тоді й опам'ятовалась, як з річки свіжою водицею умилася!.. (Помовчала). Скажи мені, Оленко, чи й ти свого Андрія так любиш?

Олена(з великим смутком). Ох, лучче не питай!

Христя. Як же це, сестричко? Ти плачеш? Та господь з тобою!

Олена(показує на серце). Бо тут повно і щастя, повно й сліз!

Христя. Не розумію я тебе! Ох, як же я забалакалася з тобою, прощай, сестричко! (Пішла).

Олена(одна). Щаслива ти, доки серцем ще живеш, доки на думці чорні брови милого та карії очі; тепер тобі тільки й гадки, щоб побачити милого, почути його любую розмову, пригорнутись до його серця!.. А й ні гадочки ж тобі об тім, що згодом станеться, що спіткає опісля? І я ж така була щаслива! А й чи давно то було, а вже той рай заростає терном колючим; минулося безпечно та світле щастя, мов пташечкою пролинуло, мов вихром пронеслося... Тільки іноді замиготить перед очима веселая гадка про те щастя й піддурює хворе серце, а через хвилину знов у душу заповзає смутна думка і завітчує її отрутою-зіллям! Знов невсипуче щоденне бідування з'явиться у душі незгоеною болячкою і придаве її, мовби скибою важкою. Тяжко жити у світі з щирим коханням! Нащо бідній людині у грудях чуле серце? Легше б було жити без почуття і бідкатись з холодним серцем!.. (Задумалась).

ЯВА 6

Виходять Бичок і Стеха.

Стеха(вже під чаркою). Воно правда, добродію, що краще, як хата добре вкрита, а свита гарно... Ну, та вже коли хвортуна плаче...

Бичок(побачив Олену). Здоровенька була, Олено Юхимівно! (Сміється). Загордувала, що вже й не вітаєшся зо мною!

Олена. Чому ж не привітатись? (Уклоняється). Та й чим би то я мала гордувати? Мамо, йдіть мерщій додому, бо там вже й до скрині добираються.

Стеха. А дулі ім з маком! Осьдечки гроші. (Показує бумажні гроші). І теличка-первісточка буде у хлівці, і одежинка у скриньці! Зась ім та дуля з маком!.. Ох,

дитино моя люба, дитино моя паняночко, краще б мені було бачити тебе за нелюбом у розкошах та у добрі, ніж за милим, та в нужді! Прощайте, Йосип Степанович! Пошли вам господь щастя й віку, і куди тільки думка ваша сягне, щоб усе так сталося, як забажається. (Пішла).

ЯВА 7

Бичок і Олена.

Бичок. Але ж ти ще краща стала, як дівкою була!

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купить: https://tn.knigapoisk.com/ru/kropivnic-kiy_marko/glitay-abo-zh-pavuk

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)